

DIMENSIUNEA SECURITĂȚII NAȚIONALE ÎN ASPECTUL CONSOLIDĂRII STATULUI REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA OPINIEI EXPERTILOR

Alla ROȘCA, Natalia ALBU

Catedra Relații Internaționale

In the framework of this research we are analysing the main internal and external factors which are influencing the political situation in Republic of Moldova that affect the national security. In this regard the sociological method of individual interviews was applied involving personalities from Republic of Moldova representing different domains (political, economical, academic, non-governmental, mass-media). In the opinion of experts the external elements with biggest influence on Republic of Moldova security are especially the opportunities of globalization process. Regarding the negative aspects of globalization process, most of them assert that efficient governance can considerably diminish these implications. As conditions for the social and economic development of the state were considered necessary: the suitable functioning of judicial system, the attraction of foreign investments, the real sustaining and development of small business. But the approach of the national security assurance problems of Republic of Moldova provokes different points of view regarding the neutrality statute and NATO adhesion. Nevertheless all of them consider that for approaching with Europe Republic of Moldova has to make more reforms and progress in the democratization process.

Procesele de internaționalizare și schimbările survenite în plan mondial odată cu sfârșitul Războiului Rece și trecerea la *globalizare* au pus într-o nouă lumină procesele de asigurare a securității naționale. Privită prin prisma unei viziuni realiste asupra politicii internaționale, definiția securității naționale are în cadrul său obiectivul Statului, care determină cercetarea puterii prin prisma interesului național. Identificarea securității naționale prin capacitatea unei națiuni de a-și urmări cu succes interesele naționale, cum le concepe ea, oriunde în lume [1] poate fi completată și prin „capacitatea statelor și a societăților de a-și păstra autonomia identității și integrității lor funcționale” [2]. Astfel, este scoasă în evidență problema interdependenței dintre amenințările interne și externe ale securității naționale, fapt ce imprimă semnificație contextului de globalizare.

În ultima perioadă se dezvoltă conceptul de securitate națională perceput prin politica reactivă devotată protecției suveranității statale, care reflectă atașamentul față de interesul național. Conform definiției lui Walter Lippmann, „o națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericol de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină obținând victoria într-un război” [3]. Astfel, securitatea națională este definită de către specialiștii în domeniu din perspectiva intereselor și a poziției pe care o națiune le are în raport cu forța internațională și cu mijloacele folosite pentru promovarea acestora.

Amplificarea în ultimii ani a riscurilor și amenințărilor non-militare la adresa securității naționale reconfirmă importanța asigurării securității ca principală preocupare a unui stat. Prosperitatea devine un obiectiv major al statului, în special sub influența diferitelor revoluții tehnico-științifice, ca prosperitatea obținută să fie cât mai echitabil distribuită. La nivelul lumii occidentale, dar nu numai, mase largi de oameni încep să se bucure de beneficiile muncii lor și de un standard de viață cât mai ridicat. Această modalitate de definire a securității, pe baza criteriului apartenenței la un teritoriu, răspunde, de fapt, asocierii ei cu starea unei singure națiuni ori a unui grup de națiuni, aflate într-un spațiu bine delimitat, regional, continental sau, în cele din urmă, în cel global.

În Republica Moldova, ca și în majoritatea țărilor Europei Centrale și de Est, la începutul transformărilor democratice, inițiate acum cincisprezece ani, aceste procese au coincis cu constituirea statalității Republicii Moldova. Apariția pe arena internațională a statului suveran și independent Republica Moldova a avut de înfruntat implicațiile faste și nefaste ale globalizării, dar și grave probleme interne: separatismul teritorial, crize economice și energetice, migrația forței de muncă și traficul ilegal de ființe umane. Reformele economice realizate aveau drept componente principale liberalizarea economiei, prețurilor, comerțului și a activității întreprinderilor, privatizarea și stabilizarea macroeconomică. În timp ce aceste reforme au fost realizate, trecerea de la economia planificată centralizată la sistemul bazat pe economia de piață nu s-a produs eficient, implicând mari costuri economice și sociale.

În cadrul acestei cercetări ne propunem să analizăm principalii factori interni și externi care influențează realitățile din Republica Moldova și care exercită o influență palpabilă asupra securității naționale a țării. În acord cu acest obiectiv, am utilizat metoda interviurilor individuale în profunzime cu personalități din diferite domenii (din sfera politică, economică, reprezentanți ai societății civile, jurnaliști), în total 25 de persoane*. Experții au apreciat nivelul de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova conform următoarelor categorii: aspecte generale ale conceptului de securitate națională și globalizare, dimensiunea social-economică, aspectul politic al securității naționale a Republicii Moldova, cadrul regional al securității naționale și integrarea euroatlantică, soluțiile pentru asigurarea mai eficientă a securității statului.

Referindu-ne la fenomenul globalizării, menționăm că procesele de dezvoltare, sporirea economică și creșterea bunăstării sunt tot mai des analizate în contextul asigurării securității. Astfel, cercetătorii vorbesc despre o *fuziune* dintre dezvoltare și securitate. Analiza conceptelor „globalizare” și „securitate” este determinată de existența granițelor naturale ale dezvoltării, de necesitatea protejării împotriva riscurilor și amenințărilor; astfel, conceptul de dezvoltare urmează a fi interpretat în corelație conceptuală cu cel de globalizare, abordându-le la nivel general științific sau filosofic.

Impactul fenomenului globalizării pentru Republica Moldova a fost apreciat de către experți prin prisma aspectelor pozitive și negative ale acestui fenomen, menționându-se și faptul, că beneficiile pentru Republica Moldova au un caracter multiaspectual.

Conform opiniilor experților din Republica Moldova, *implicațiile pozitive* ale procesului de globalizare asupra dezvoltării republicii implică posibilități deschise: accesul la alte piețe, susținerea din partea instituțiilor internaționale, libera circulație a populației, posibilitatea călătoriilor, mobilitatea academică – accesul la diferite proiecte și programe pentru studenți, reprezentanți ai sferei culturii, dar și pentru toți cetățenii.

Astfel, conform opiniei celor care au participat la interviu, putem identifica mai multe implicări ale procesului de globalizare la adresa securității Republicii Moldova, pe care le vom grupa conform următoarelor dimensiuni:

Din perspectiva globalizării, *în aspect economic* experții apreciază economia țării ca fiind foarte deschisă. De exemplu, spre deosebire de SUA, în Republica Moldova economia este deschisă 100% și, deși sunt acorduri de participare în cadrul sistemului economic internațional, care vizează cooperări bilaterale, participarea în cadrul organizațiilor internaționale, de exemplu al Organizației Mondiale a Comerțului, acestea nu sunt utilizate eficient. Aceasta deschidere, pe de o parte, oferă noi posibilități pentru economia Republicii Moldova, iar, pe de alta, impune reglementări dure privind calitatea producției, a forței de muncă, ponderea agriculturii, reducerea sărăciei etc. – exigențe ce se referă la creșterea economică în țara noastră.

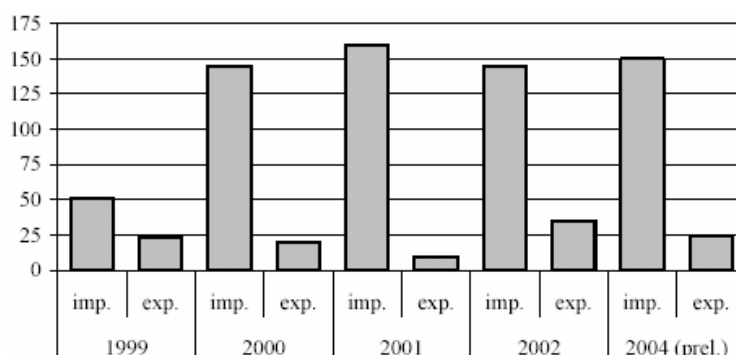
Se spune că „*globalizarea este ca soarele. Soarele nu-l putem opri să lumineze, dar putem face o umbră pentru a ne proteja*”. Conform opiniei experților, și Republica Moldova – stat mic și dependent de factorii externi, se poate proteja de amenințările globalizării prin integrarea în structuri regionale. În acest context pare a fi potrivită întrebarea: ce trebuie să întreprindă Republica Moldova în condițiile globalizării? Opiniile experților înclină spre a propune următoarea soluție: Republica Moldova trebuie să negocieze și să adere la structuri regionale cum ar fi UE, caz în care implicațiile negative ale globalizării vor fi minimalizate. Din această perspectivă, procesul de integrare europeană este apreciat ca un impact benefic asupra dezvoltării Republicii Moldova. Uniunea Europeană este o instituție ce a fost creată mai curând pentru a influența procesele mondiale, și la nivel global UE devine un pol al puterii. Astfel, majoritatea experților susțin că pentru republica noastră este importantă participarea regională în contextul proceselor de globalizare, însă 10% din cei intervievați susțin că aceasta trebuie să fie „*conform posibilităților statului*”.

Sunt scoase în evidență și *implicațiile negative în sfera economică*, analizându-se acel fapt că procesul de globalizare a supus Moldova unei vulnerabilități ascendente față de crizele economice regionale și mondiale. Experții au analizat procesele ce derulează în sfera economică din Republica Moldova prin prisma dependenței față de factorii externi, invocând criza economică din Federația Rusă (1998), creșterea prețurilor la resursele energetice (2005-2006). Argumentele analiștilor au fost axate pe unidirecționarea procesului de globalizare, care poate fi comparat cu mișcarea pe traseu într-un singur sens sau cu „*jocul de fotbal într-o singură poartă*”, din cauza că „*țara este inundată de import, iar export practic nu există*” (Diagrama 1). Astfel, conform opiniei experților, Moldova are o economie necompetitivă, „*o economie proastă de tot*”.

* Grupul de experți a apreciat tendințele percepute pe categorii cu variabile cuprinse între 1 și 5, unde 1 reprezintă nivelul cel mai redus de intensitate, iar 5 – nivelul maxim de intensitate al categoriei respective.

Diagrama 1

Dinamica importului și exportului în Republica Moldova

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

În același timp, procesul de globalizare pentru Republica Moldova a coincis cu *tranziția*, apreciată de experți ca o „*tranziție întârziată – fenomen caracterizat de lipsa de voință și angajament politic pentru promovarea unei politici constante și lucide și a unor reforme consecvente în sectorul economic (de privatizare, reformare a cadrului juridic, atragere a investițiilor etc.)*”. Referindu-ne la inegalitățile dezvoltării economice în plan global, vom menționa că Republica Moldova este un stat tânăr, apărut recent pe arena mondială, care numai urmează să se afirme pe plan regional și internațional, fenomenele de dezvoltare economică impunându-i condiții dure de joc în plan global. Lipsa resurselor naturale, o economie subdezvoltată și practic inexistența industriei pe teritoriul republicii au determinat acele procese masive ale migrației, care sunt astăzi caracteristice pentru republica noastră*.

Analiza fenomenului globalizare prin prisma implicațiilor *la nivel politic* asupra Republicii Moldova au scos în evidență aspectele benefice ale acestui proces, evidențiindu-se faptul că Moldova din 2004 se află la granița nemijlocită cu NATO, iar din 2007 la granița Uniunii Europene și aceste fenomene își lasă amprenta asupra asigurării securității statului la diferite niveluri. În același timp, amplasarea geopolitică a republicii, conform opiniei plastice a experților, plasează statul *între „ciocan și nicovală”*, enunțând interesul diferiților actori regionali și globali în această zonă. De menționat în context că Federația Rusă, în calitate de ex-republică sovietică, își revendică anumite interese în acest teritoriu și recent, luându-se în calcul interesul ascendent al Uniunii Europene și al SUA în regiune, Moldova se află în acel spațiu unde „*marele puteri își fac jocul politic*”. Fenomenul susținerii, fie și tacit, a separatismului din Republica Moldova, prezența armatelor străine pe teritoriul republicii sunt catalogate de către analiști în calitate de pericole majore la adresa securității Republicii Moldova. La fel, referindu-se la lipsa consecvenței în orientarea externă a politicii, inexistența vectorului bine determinat al politicii externe, experții le apreciază în calitate de amenințări la adresa dezvoltării politice a Republicii Moldova.

Problemele migrației ilegale și ale traficului de ființe umane sunt evaluate de către experți ca fiind grave amenințări în adresa securității *în sfera socială* din Republica Moldova. La capitolul „migrația forței de muncă” în calitate de fenomen negativ pentru Republica Moldova este invocat în primul rând „*exodul creierilor*”. Este vorba de faptul pierderii factorului uman, pentru că „*pleacă în fond cei care pot să-și asume un risc, oameni energici care încearcă să-și reclădească viața în alte părți, să-și găsească un lucru pentru a-și susține aici familiile*”. Unii experți atrag atenția și asupra faptului că migrația forței de muncă în străinătate are implicații asupra acumulărilor în bugetul social al statului, deoarece cei care sunt plecați nu contribuie în nici un fel la acumulările în fondul social, de pensii, fapt ce se resimte puternic în ultimul timp.

În aspect cultural, se indică asupra posibilităților de deschidere informațională care sunt oferite de procesul de globalizare, efectele „*saltului global*”*** în sfera noilor tehnologii informaționale. În același timp, se scoate în evidență influența moral-psihologică, care survine prin spațiul informațional, fenomenul „*imperialismului*

* În opinia diferiților cercetători, Republica Moldova are anual în jur la 600-900 mii de migranți de muncă în diferite țări.

** Expresia plastică a lui Marshall McLuhan „saltul global” indică asupra dezvoltării rapide a noilor tehnologii informaționale. - *A se vedea: McLuhan M. Understanding the Media. - UK: Routledge&Kegan Paul, 1964.*

cultural” al „americanizării” sferei culturale. Experții atenționează asupra problemelor de promovare a violenței prin intermediul produselor culturale americane, de orientare a tineretului preponderent spre consumism și asupra lipsei de valori spirituale (lipsa de spiritualitate). Se reliefează și implicațiile social-culturale negative asupra populației din mediul rural, care de obicei este considerată mai conservatoare, păstrându-și și menținându-și valorile tradiționale culturale și spirituale. Experții invocă faptul că migrațiile masive și implicațiile de ordin economic, social și informațional au determinat numărul în creștere a divorțurilor: „familia nu mai este o valoare până și în mediul rural”.

Astfel, analizând aprecierile experților referitor la influențele faste și nefaste, riscurile și provocările fenomenului globalizării pentru Republica Moldova, putem conchide că părerile experților coincid în aprecierea complexă a fenomenului globalizării, a multiplelor implicații asupra sferei economice, politice, sociale, culturale și spirituale a realităților din Republica Moldova. Guvernarea eficientă pe plan intern, procesele de democratizare și de asigurare a principiilor economiei de piață ar fi unele din acele soluții care ar putea diminua într-o oarecare măsură efectele negative ale procesului de globalizare; promovarea unei politici externe echilibrate și consecvente ar contribui la integrarea mai eficientă a republicii în spațiul european.

Problema asigurării securității pe plan global implică, în primul rând, principalii actori ai relațiilor internaționale, și anume: statele care dispun de pârghiile indispensabile securității. Analiza problemelor de **consolidare a statului** vor permite a scoate în evidență acei factori, care constituie problemele-cheie ale asigurării securității naționale a Republicii Moldova prin prisma consolidării statului moldovenesc.

Printre evenimentele politice de mare anvergură au fost numite cele care țin de apariția noului stat – declararea independenței (1991) în contextul dezmembrării fostei Uniuni Sovietice, adoptarea Constituției (1994), precum și adoptarea Vectorului integrării europene (2005). Aceste acte politice sunt conștientizate ca fiind importante de către majoritatea participanților la interviu*.

Sunt remarcate unele succese în domeniul consolidării statului, dar care se datorează nu atât factorilor interni, ci mai curând celor externi. În acest sens, avansarea spre economia de piață și creșterea economică relativă, care s-au înregistrat în Republica Moldova, se datorează și redresării economiei tuturor statelor din regiune, vecinii având realizări cu mult mai mari. Reorientarea spre UE, cel puțin în mod declarativ, a determinat Parlamentul să adopte o Declarație Unică privind prioritățile orientării politicii externe a Republicii Moldova, fapt ce a contribuit ulterior la semnarea Planului de Acțiuni Moldova-UE și la consolidarea forțelor pe plan intern (putem exemplifica cele expuse prin contribuțiile la perfecționarea sistemului electoral și consolidarea sistemului politic). În același timp, datorită eforturilor interne, dar și implicațiilor din partea structurilor europene, cum ar fi Consiliul Europei și Uniunea Europeană, putem vorbi de existența *politicilor* de stat, acceptate în Republica Moldova referitor la asigurarea cetățeniei cuprinzătoare și egale, tuturor cetățenilor oferindu-li-se un „acoperiș” comun în ceea ce privește drepturile individuale care au creat o premisă reală pentru democratizarea societății [4].

Din topul evenimentelor ce au marcat o consolidare a statului, enunțată de către experți, face parte și nesemnarea Memorandului Kozak, care „inițial, a tensionat relațiile social-politice, iar ulterior și cele social-economice cu Rusia, în schimb a contribuit la detensionarea situației social-politice din țară, ameliorând conclucrarea cu opoziția, care era gata pentru manifestări și măsuri de protest, a marcat o nouă eră în politica externă a Republicii Moldova”.

Cu toate că s-ar părea că aceste evenimente sunt suficiente pentru a plasa analiștii pe poziții optimiste cu privire la consolidarea statului, totuși în general ei afirmă că în ultimii ani consolidarea este contestabilă și vom adăuga că este o chestiune foarte discutabilă în Republica Moldova, de aceea vom insista mai curând la o *poziție parțial optimistă*. Aceasta rezultă din faptul că principalul eveniment din ultimii ani, menționat de majoritatea experților, care a marcat consolidarea statului, este *compromisul din aprilie 2005* obținut în cadrul Parlamentului. Acest compromis este apreciat ca un fenomen pozitiv, care a marcat unanimitatea forțelor politice în problema integrării europene și a conflictului de pe malul stâng al Nistrului, astfel fiind creată o imagine de existență a anumitor instituții stabile. În același timp, unii experți atenționează asupra caracterul șubred al acestei alianțe, și anume – din motivul că este o colaborare impusă de condițiile istorice respective,

* Vom remarca și alte evenimente, estimate de experți ca evenimente ce au marcat o consolidare a statului: adoptarea Concepției Politicii Naționale; adoptarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei; încheierea tratatului de bază cu Rusia (în răutățirea relațiilor moldo-ruse au defavorizat acest tratat); elaborarea în anul 2006 a unui set de manuale la istorie în baza concepției moldo-stataliste.

fiind „o Alianță impusă – „căsătorie din interes”, stăruind asupra aceluși fapt că PC RM nu este o structură democratică în profunzime.

Stabilitatea internă obținută este caracterizată de hegemonia unei singure formațiuni politice ce a permis concentrarea pe verticală a puterii, fenomen clasic, care într-o perspectivă scurtă poate duce la consolidarea instituției statului, dar care provoacă slăbirea societății civile. Pe de altă parte, s-a produs fuzionarea intereselor de stat cu cele economice – crearea unui „stat oligarhic”. În acest context și este determinată necesitatea „lichidării oricărei concurențe atât din partea criminalității, cât și din partea altor agenți economici”. Deși stabilitatea sistemului politic este apreciată de experți în medie cu 4 puncte*, stabilitate nu înseamnă neapărat eficiență.

În cadrul investigației cu privire la problema consolidării statului, am identificat și aprecieri de pe *poziții sceptice* – 28% dintre experți (7 din 25) au constatat că nu a avut loc o consolidare a statului și că, prin urmare, nici evenimente importante nu au avut loc. Aceste opinii sunt determinate de vulnerabilitățile social-politice ale statului. În primul rând, este invocat conflictul de pe malul stâng al Nistrului, care subminează în cea mai mare măsură statalitatea țării, menționându-se că guvernul nu realizează controlul asupra întregului teritoriu al țării. Se reliefează și acel fapt că unii cetățeni ai Republicii Moldova tind să obțină o altă cetățenie, cum ar fi cea a României și Rusiei și, într-o măsură mai mică, cetățenia Ucrainei și a Bulgariei.

Asigurarea *agendei societale de securitate*** , care vizează identitatea etnică nu este, în opinia experților, suficient asigurată, din acel considerent că Republica Moldova este un stat slab și astfel nu dispune de suficiente instrumente de a realiza o consolidare: „nu sunt suficiente simbolurile statului pentru a realiza o consolidare”, fapt ce poate să-și găsească explicații și în inconsecvența politicii externe a statului și în expunerea reprezentanților diferitelor etnii conlocuitoare la invocatul pericol de pierdere a suveranității statului prin „alipirea la România”. Analiza datelor Etnobarometrului [5] demonstrează existența diverselor opinii referitor la cetățenia Republicii Moldova. Majoritatea celor chestionați sunt mândri de țara în care s-au născut și trăiesc, numind-o Patria lor, făcând asocieri cu cele mai frumoase metafore și epitete***. Alți participanți consideră că Republica Moldova atârână deasupra unui abis din cauza sărăciei, declinului economic, precum și a inconsecvenței politice care o caracterizează. Acest abis este alimentat de o identitate incertă și de o istorie frământată.

Analiza problemelor, considerate de către opinia publică din țară ca fiind probleme principale cu care se confruntă cetățenii la etapa actuală, ne prezintă acea gamă de amenințări la adresa securității statului proiectată prin prisma amenințărilor la adresa securității personale. Conform dinamicii rezultatelor sondajelor realizate în cadrul Barometrelor de Opinie Publică, ceea ce îngrijorează populația cel mai mult în prezent este problema sărăciei (în medie 60%), iar 44,6% din cei chestionați sunt nemulțumiți de nivelul lor de trai [6]. Vom menționa că aceste date coincid cu rezultatele investigației experților, ei apreciind nivelul de trai al populației în medie cu 2 puncte.

De fapt, problema dată este apreciată din două perspective. Astfel, vom indica că, conform datelor statistice oficiale, nivelul de trai al populației în ultimul timp s-a îmbunătățit, veniturile populației în ultimii ani au crescut aproximativ de două ori. Experții indică însă asupra unui înalt grad de subiectivism al analizei, asupra aceluși fapt că are loc o discrepanță între percepții, atitudini și comportament: „Însă, omul întotdeauna se compară cu alții, s-au întâmplat deci câteva lucruri în țările vecine, în special în România, unde veniturile populației au crescut de patru ori, deci noi față de cetățenii români am devenit cu mult mai săraci și asta bate la ochi” [7]. Are loc diferențierea populației, polarizarea societății și, conform datelor BOP, în jurul la unul-două procente din populația țării este foarte mulțumită de felul în care trăiește, în jurul la 17-18% sunt destul de mulțumiți, restul nu sunt mulțumiți de starea de lucruri [8]. De aceea, dacă veniturile populației

* 1 este nivelul minim și 5 nivelul maxim.

** Asigurarea *agendei societale de securitate* este direct legată de stabilitatea sistemului politic (stabilitatea organizațională a statelor, a sistemului de guvernare), însă este una ce vizează identitatea etnică, „imaginea despre sine a comunităților naționale și a indivizilor care se raportează la aceste comunități.” Vom atenționa asupra utilizării termenului „societal”, care urmează a nu fi confundat cu „social”, deoarece securitatea socială vizează bunăstarea indivizilor și se descifrează în valori economice, iar cea „societală” privește colectivitățile și identitatea lor. (Barry Buzyan, Ole Waever, Japp de Wilde. *Security: A new Framework for Analysis*. - Reinner, 1998).

*** Răspunsurile participanților la investigație care au demonstrat o atitudine național-optimistă față de statul Republica Moldova: „Poporul său, pământul său, tradițiile sale. Când spunem Moldova – vedem deodată vii și livezi în floare, un vin bun, legume, fructe, oameni harnici. Aceasta este semnificația Moldovei pentru noi”.

sunt mai bune și se fixează o creștere economică, iar experții indică la faptul că populația acum se simte mai rău, cauza este că, uneori, „*percepția este mai importantă decât statistica*”.

În același timp, vom remarca că, începând cu anul 2001, în Moldova, precum și în Ucraina a avut loc o creștere economică relativ înaltă (5-7%), dar, după cum recunosc și specialiștii în domeniu, aceasta a fost o creștere economică fără dezvoltare [9].

Referitor la analiza statistică, vom indica că există mai multe gradații cu privire la nivelul de sărăcie [10], iar în Republica Moldova acești indici sunt utilizați uneori speculativ, pentru a evita prezentarea situației reale.

Referitor la căile de soluționare a problemelor din Republica Moldova, opiniile experților vin să confirme rezultatele obținute în cadrul sondajelor de opinie publică din Moldova. În primul rând, este vorba de „*îmbunătățirea mecanismului de funcționare a legilor*” și „*funcționarea adecvată a sistemului judiciar*”, sarcini scoase în evidență conform rezultatelor sondajelor din cadrul Barometrului de Opinie Publică [11]. Acest fapt este cauzat nu de un deficit legislativ în Republica Moldova, „*ba chiar mai mult, putem vorbi despre o inflație legislativă, dar și de un deficit de interpretare corectă a acestora în sistemul de justiție, care de multe ori este caracterizat ca fiind corupt și birocrat, precum și de un deficit cronic de executare a deciziilor judecătorești*”. Respectarea legilor contribuie la creșterea nivelului de încredere a oamenilor de afaceri, la crearea unui cadru de garanții care vor atrage investiții străine. Spre exemplu, Rapoartele Băncii Mondiale denotă că aproximativ 80% din conducătorii de întreprinderi din Moldova califică sistemul judiciar ca fiind „injust, costisitor, corupt și incapabil de a impune respectarea legii”, acest lucru fiind explicat prin lipsa unui înalt nivel de conștiință politică și juridică atât al populației, cât și al elitelor politice. În acest context, se impun măsuri concrete de luptă cu corupția, de asigurare a sistemului de implementare eficientă în practică a legilor. Intervenția statului în economie trebuie să fie minimală, „*statul trebuie să intervină doar acolo unde piața nu se descurcă, este vorba de educație, ocrotirea sănătății, a mediului, de politica externă, securitate*”. În această ordine de idei, experții apreciază rolul statului în calitate de arbitru și garant al securității sociale, însă fără atribuții paternaliste.

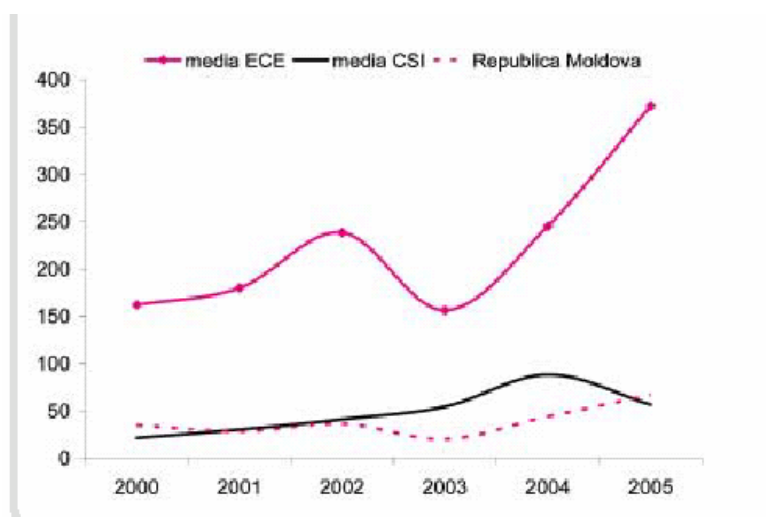
Printre acțiunile necesare de îmbunătățire a situației social-economice a Republicii Moldova experții indică și necesitatea „*atragerii investițiilor străine*”, „*susținerii reale și dezvoltării micului business*”. După cum am menționat anterior, „*funcționarea legilor*” și „*atragerii investițiilor străine*” sunt două procese interdependente. „*Căci investitorii nu vin așa de la sine, pur și simplu cu banii în buzunar*”. Ei încearcă să se intereseze ce se întâmplă în țară și în primul rând atrag atenția asupra cadrului juridic. Deși există bază legislativă în acest domeniu [12] (de exemplu, la 25 martie 2004, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea cu privire la investiții și activitatea de antreprenariat, care este mai eficientă decât cele anterioare), nu există totuși o transparență și profesionalism în activitatea celor peste 75 organe control. În același timp, nivelul de corupție și al birocrăției din aparatul administrativ descurajează investitorii străini, deoarece obstrucționează dezvoltarea afacerilor acestora în Republica Moldova. În afară de aceasta, ei întrebă alți colegi sau investitorii care sunt aici, fiindu-le cunoscute mai multe exemple care le-au creat o imagine negativă a țării. Putem exemplifica prin situația creată din 2000, când autoritățile locale au negat legalitatea activității companiei „Union Fenosa”, cel mai mare investitor apusean în țară.

În același timp, importanța investițiilor este determinată de *formula creșterii durabile*, care presupune următoarea formulă: tehnologii + capital + forță de muncă. Dacă ne referim la *tehnologii*, care sunt instrumente importante în procesul de globalizare, putem spune că nu le producem, dar nici nu le importăm; *capitalul* prezintă investițiile care la noi sunt deocamdată incidentale, speculative și orientate mai mult spre consum (spre exemplu, activitatea investițională din 2004 a companiei „METRO”, sau a centrului comercial „Jambo” etc.). În anul 2004, 34,8% din suma totală de investiții ale populației au fost în energetică, 12,4% – în transport și telecomunicații. Consumul poate fi pe termen scurt și mediu și se poate menține atâta timp cât mai trimit bani cetățenii care lucrează peste hotarele țării. Însă, investițiile străine au, de regulă, un caracter novator, care ar putea să creeze condiții necesare promovării progresului tehnologic și industrializării țării. În ceea ce privește *forța de muncă*, deși au avut loc migrații în masă, Republica Moldova are un potențial uman căruia necesită a-i fi create condiții de muncă; forța de muncă „*trebuie crescută și păstrată ca să nu o pierdem*”. Nu este vorba numai de valorificarea forței de muncă ieftine, dar, conform opiniei lui M. Antonie, în urma globalizării economiilor naționale vor avea de câștigat țările din epicentrul produselor intelectuale [13]. Lucrul acesta fiind sesizat, actualmente este indicat de a pune accent pe instruire, educație, crearea generatorilor de idei, etc., care este privită ca o activitate de „proglobalizare”.

Investițiile străine în Republica Moldova nu au avut o dinamică stabilă (*a se vedea* Graficul), la începutul anului 2005 constituind (conform datelor BNM) 915,3 mln. USD în stocul total de investiții străine directe (ISD). Această cifră poate fi apreciată ca fiind destul de modestă, dacă o analizăm în comparație cu realitățile din România, care numai în 2004 a înregistrat un flux total de 5,1 mlrd. USD.

Grafic

Fluxul net de investiții străine directe, USD / locuitor

Sursa: Raport Național de Dezvoltare Umană. Chișinău, 2006

Practica mondială demonstrează că statele, care au ținut cont de avantajele existente și au creat un mediu investițional favorabil, au obținut rezultate pozitive. Drept exemplu ne pot servi țările ex-socialiste, cum ar fi Cehia, Ungaria, Polonia, care atrag anual peste 4-5 mlrd. USD fiecare [14]. Și Republica Moldova poate crea un cadru adecvat pentru atragerea investițiilor. De exemplu, creșterea economică și promovarea unei politici eficiente inspiră încredere, iar orientarea către integrarea europeană creează o atitudine favorabilă pentru business și asupra luării deciziei de a investi. Extinderea granițelor Uniunii Europene de asemenea creează un cadru prielnic pentru investiții străine în Republica Moldova.

Dacă e să ne referim la situația „micului business” din Republica Moldova, de menționat că majoritatea participanților la interviu susțin că nu sunt create condiții adecvate ca cetățeanul să-și desfășoare activitatea economică. Astfel, conform rezultatelor chestionarului, asigurarea din partea statului a condițiilor necesare pentru dezvoltarea antreprenorială este apreciată cu 2,25 puncte. În opinia experților, explicația acestui rezultat mic rezidă în faptul că economia este dominată de interesele elitei politice, Republica Moldova fiind un exemplu al „statului capturat”. Centralizarea sistemului economic poate fi justificată, de exemplu, doar în perioada de conflagrații militare sau cataclisme naturale, iar în afara acestor circumstanțe centralizarea excesivă afectează grav economia și societatea și produce o stagnare și chiar degradare. În Republica Moldova se încearcă primii pași de descentralizare, de exemplu descentralizarea fiscală, care se presupune că va începe în 2008.

În același timp, vom remarca faptul că, deși participanții la interviu sunt de acord că statul nu întreprinde măsuri efective pentru a susține micul business, totuși pentru unii aceasta nu constituie o problemă. Căci „sunt studii care susțin că micul business se dezvoltă, nu atât cu susținerea statului, cât pe baza spiritului antreprenorial dat de la Dumnezeu”. În cazul Republicii Moldova, acesta se manifestă în anumite localități, unde sunt 4 000 de afaceri pe cap de locuitor, iar în altele nici una. Spre exemplu, în Cahul, spre deosebire de Ungheni, sunt de 5 ori mai mulți mici întreprinzători pe cap de locuitor. Și aceasta nu pentru că unii sunt mai bine susținuți de stat, iar alții mai puțin. „Spiritul antreprenorial este legat de aceea ce numim noi sate de gospodari și mai puțini gospodari”.

Ne permitem să fim parțial de acord cu expertul și să concretizăm în acest context că orașul Cahul este situat în euroregiunea „Dunărea de Jos”, cu zonă economică liberă, care creează posibilități considerabile de legături comerciale și economice cu orașul Galați din România, oraș-port de mare importanță. La fel, statul

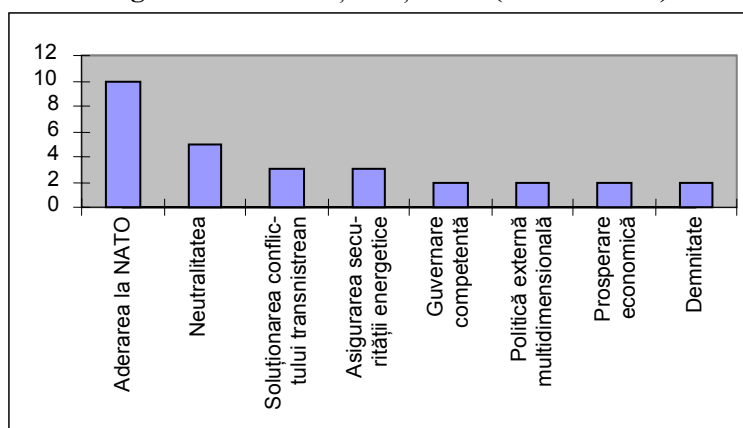
trebuie nu numai să susțină tendința antreprenorială a populației, dar și să o dezvolte. Importanța crescândă a dezvoltării micului business este determinată de faptul că în țările dezvoltate acesta s-a transformat treptat într-un stabilizator al vieții sociale. În acest sens, prezintă interes următoarea statistică: la o mie de locuitori din UE și Japonia revine în medie 45-50 de întreprinderi mici [15], care și formează clasa mijlocie.

Pe lângă aceste acțiuni de îmbunătățire a situației social-economice a țării, participanții la interviu au menționat *necesitatea susținerii și promovării tinerei generații, creșterii rolului societății civile*, precum și *necesitatea toleranței în societate*. Însă, toate căile de asigurare a unei dezvoltări economice se întrepătrund cu necesitatea *de a ridica calitatea guvernării*, care este apreciată la un nivel foarte redus. În Republica Moldova trebuie să existe *voința politică*, nu declarată, dar real să se dorească să se facă ceva; „*în rest, sunt chestiuni tehnice care se rezolvă cu ușurință: vin experți străini, vin ai noștri, ne ajută America, ne ajută Europa, toți sunt încadrați să ne convingă că avem nevoie de ceva*”. Existența unei stabilități politice relative din anul 2005, datorate unei cooperări „constructive” între partidul de guvernământ și aliații săi politici, reprezintă, cu siguranță, un factor necesar, dar insuficient pentru convertirea aspirațiilor în materie de politici efective.

Astfel, nu mai poate fi pus la îndoială faptul că stabilitatea economică și prosperarea, precum și obținerea investițiilor strategice din exterior sunt direct dependente de climatul general de securitate. Din această perspectivă vom analiza rezultatele răspunsurilor experților la întrebarea: *Care ar fi cea mai bună soluție pentru asigurarea securității Republicii Moldova?* Anterior, răspunsurile experților la subiectele din chestionar nu prezentau controverse, însă abordarea problemei cu privire la elaborarea măsurilor de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova a demonstrat unele divergențe de opinii (*a se vedea* Diagrama 2).

Diagrama 2

Răspunsurile experților cu privire la cea mai bună soluție pentru asigurarea securității naționale (nr. de voturi)

Sursa: Elaborată de autori pe baza interviurilor realizate în cadrul investigației.

Experții apreciază că vectorul strategic al politicii externe a Republicii Moldova ar urma să fie orientat spre NATO, ceea ce ar fi o posibilitate de asigurare a securității naționale. Acest lucru este determinat în mare măsură de faptul că experții apreciază la un nivel foarte jos posibilitatea de a asigura securitatea de sine stător: „*Moldova nu are soluții de securitate, noi nu avem atâta inteligență ca să ne inventăm sisteme de securitate, așa că unica soluție pentru noi este NATO*”. Cu toate acestea, aderarea la structurile euroatlantice este privită în perspectivă îndelungată, la etapa actuală fiind important de a valorifica formele existente de cooperare cu NATO (Parteneriatul pentru Pace (PpP) și Planul Individual de Acțiuni Republica Moldova-NATO [16]), cât și de a găsi noi posibilități și mecanisme. Percepția tradițională a *securității* nu era în aspect de *securitate militară*, iar în prezent în vizorul Alianței Nord-Atlantice sunt problemele de securitate economică, energetică, politică, cele ce țin de democratizarea societății. Există unanimitate de opinii că vecinătatea cu NATO va consolida capacitatea de mobilizare a Occidentului în Europa de Est, stimulând noi forme de cooperare, extinderea PpP spre un format de consolidare a capacităților naționale de apărare și planificare a apărării, iar Alianța Nord-Atlantică va deveni mai interesată – inclusiv prin țările sale membre – de aspectele

politice și militare ale cooperării, asigurându-i Republicii Moldova, ca și în cazul Georgiei, sprijinul logistic necesar, consilierea și echipamentul necesar pentru modernizarea forțelor armate curente ale republicii, proporțional cu eforturile depuse de stat în vederea integrării efective în structurile euroatlantice.

Participarea în cadrul PpP a fost apreciată de experți în linii generale drept un factor pozitiv, care a accentuat necesitatea reformei forțelor armate. Au fost adoptate importante documente ce definesc locul și importanța armatei naționale în societate, iar participarea unor observatori militari în zonele de conflict din Balcani, participarea unui efectiv limitat de militari în Irak, aplicațiile militare comune au ridicat moralul și au crescut prestigiul militarilor în societate.

Experții s-au pronunțat și referitor la asigurarea securității naționale a Republicii Moldova din perspectiva reformării forțelor armate: „*Trebuie de reformat armata conform standardelor respective; pentru aceasta sunt necesare investiții, inclusiv în sistemul de apărare, trebuie reformată poliția și securitatea – și pentru aceasta trebuie resurse. Securitatea costă bani. Dacă vom fi mai bogați, vom putea plăti pentru securitate*”. Integrarea în continuare în structurile NATO este apreciată de către analiști prin prisma reformelor în sectorul de securitate, apărării acordându-i-se un anumit procent din produsul intern brut: „*Dar trebuie să privim lucrurile obiectiv: așa cum nu ne putem integra în UE, nu ne putem integra nici în NATO*”. În contextul dat, orientarea euroatlantică este privită prin prisma rezolvării conflictului de pe malul stâng al Nistrului (apreciat ca un impact semnificativ asupra amenințării securității naționale a Republicii Moldova, în medie cu 4 puncte), unde NATO ar fi un garant al securității.

Unii experți sunt de părere că un *statut de neutralitate* permanentă, recunoscut în plan internațional și garantat de marile puteri, ar putea asigura securitatea Republicii Moldova. În teoria clasică neutralitatea apare ca un „act ce ține de competența exclusivă a statului interesat, ca un regim juridic cu un ansamblu de drepturi și obligații” [17]. În așa țări ca Austria și Elveția, liderii politici sunt foarte prudenți când abordează acest subiect pentru a nu pierde sprijinul populației.

Pe de altă parte, experții susțin că neutralitatea consfințită prin Constituție nu corespunde conținutului statutului declarat al Republicii Moldova, deoarece pe teritoriul său se află forțe militare străine. În același timp, vom mai adăuga că Republica Moldova ar urma să pună mai eficient în valoare statutul său de neutralitate pentru a cere retragerea trupelor armate ruse de pe teritoriul său. Argumentul care este invocat de obicei în acest context – Declarația de la Istanbul (Declarația Summitului OSCE de la Istanbul, 1999) – deja începe să piardă din actualitate și ar putea fi utilizat mai activ și argumentul de neutralitate.

Trebuie de remarcat că, deși opiniile cu privire la aderarea la NATO se dispersează, totuși este o unanimitate a părerilor experților referitor la realizarea reformelor și proceselor de democratizare a societății, ceea ce ar permite Republicii Moldova înaintarea pe calea europeanizării și civilizaționării în contextul *cooperării multidimensionale*.

Astfel, analiza proceselor de asigurare a securității naționale prin prisma consolidării statului Republica Moldova ne permite să concluzionăm că opinia publică, la fel și experții scot în evidență influențele faste și nefaste ale globalizării, apreciind și implicațiile asupra securității Republicii Moldova. Din perspectiva consolidării statului Republica Moldova sunt determinate provocările de ordin extern, care rezidă în intersecția intereselor actorilor globali în această regiune, care domină în mare parte și politica internă, Moldova fiind un exemplu de stat în care „politica externă” determină „politica internă”. Provocările de ordin intern sunt analizate prin prisma asigurării securității economice, a atragerii investițiilor străine, întreprinderii acțiunilor concrete de combatere a crimei organizate și a traficului de ființe umane, de spălare a banilor și a contrabandei, privind reglementarea conflictului transnistrean și *asigurarea securității prin dezvoltarea durabilă*.

Referințe:

1. Penelope Hartland-Thunberg. National Economic Security: Interdependence and Vulnerability. - În Frans A.M., Alting von Geusau, Jacques Pelkmans (eds.). National Economic Security. - Tilburg: John F. Kennedy Institute, 1982, p.50.
2. Buzan B. Popoarele, statele și teama. - Chișinău: Cartier, 2000, p.14.
3. Lippman W. A Wolfers, Discord and Collaboration. - Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962, p.150.
4. Roșca A. Consolidarea democrației și relațiile interetnice: cazul Republicii Moldova // Etnobarometru în Republica Moldova. Institutul de Politici Publice. - Chișinău, 2006, p.53-75.
5. Etnobarometru – Republica Moldova. Raport de cercetare. Studiu Delphi // www.ipp.md
6. BOP. Noiembrie 2006.

7. Rotariu T., Iliuț P. Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practică. - Iași: Polirom, 1997.
8. BOR. BOP. Noiembrie 2006.
9. Moldovanu D. Economia Moldovei în capcana globalizării și tranziției. - Chișinău: ARC, 2004, p.47.
10. Raport Național de Dezvoltare Umană 2006; Danii T. Republica Moldova în spațiul tranziției și costul social al reformelor. Analiză și evaluare sociologică a calității vieții populației. - Chișinău: Pontos, 2004; Lorrison Ch. La pauvreté dans le monde // RAMSESS 2003, p.105-121.
11. BOP. Noiembrie 2006.
12. Cadrul legislativ și climatul investițional în Republica Moldova (conform situației la 01.10.2004). Realizat de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”.
13. Antonie M. Problematika integrării europene a României sub influențele faste și nefaste ale globalizării // Integrarea europeană în contextul globalizării economice: Sesiune Internațională de comunicări științifice, 17-18 mai 2003, Vol.1. - București, 2003, p.273.
14. Filip N. Investițiile străine și efectele lor asupra relansării și eficientizării economiei naționale // Economia regională: problemele și perspectivele dezvoltării. Materialele Conferinței științifice internaționale, 24-25 iunie, 2005, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Partea II, p.25.
15. Бальнский А. Малый бизнес в великой стране. - În: Economia regională: problemele și perspectivele dezvoltării. Materialele Conferinței științifice internaționale, 24-25 iunie, 2005, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Partea I, p.4.
16. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova - NATO // Monitorul Oficial al Republicii Moldova . - 2006. - Nr.134/137.
17. Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova. - Chișinău: ARC, 2002, p.65.

Prezentat la 03.04.2007